

Het beleg van Maastricht in 1794

Leopold Verbist

100 stuiver 1794 Maastricht, zilver Ø 41 mm, 30,4 g

Geschiedenis

Maastricht is een van de oudste steden van Nederland. Aan de hand van archeologische opgravingen kan met zekerheid gezegd worden dat de stad twintig eeuwen continu bewoond is geweest. Rond het jaar 10 v.C. legden de Romeinen de belangrijke heirbaan Keulen-Tongeren aan (later Via Belgica genoemd) die bij Maastricht de Maas kruiste. Bij de Romeinse brug ontstond een nederzetting die later Maastricht werd.

In 1204 werd Maastricht door de Rooms-Duitse keizer in leen gegeven aan de hertog van Brabant. Vanaf dat moment had Maastricht twee heren, de prins-bisschop van Luik en de hertog van Brabant, het begin van de **tweeherigheid** van Maastricht. Rond 1400 kwam Brabant, en dus ook Maastricht, in bezit van de hertog van Bourgondië: Karel de Stoute, en daarna van hun opvolgers Keizer Karel en de Spaanse koning Filips II, die meermaals in de stad verbleven en dan in het Brabants Gouvernement (vandaag Museum van het Vrijthof) logeerden.

De 11de en 12de eeuw waren voor het Maastrichtse Sint-Servaaskapittel en het Onze-Lieve-Vrouwkapittel een tijd van grote voorspoed. Rond het jaar 1000 begonnen beide kapittels aan een grootscheepse bouwcampagne, waarbij men elkaar kopieerde en trachtte te overtreffen. Deze bouwactiviteit leidde tot een ongekende culturele bloeiperiode in Maastricht en omgeving.

Maastricht kende in zijn bestaan meerdere belegeringen. In 1579 heroverde Alexander Farnese, de latere hertog van Parma, Maastricht (Beleg van Maastricht, 1579), waarna de contrareformatie begon. In 1632 veroverde Frederik Hendrik de stad (Beleg van Maastricht, 1632) en kwam Maastricht in handen van de protestantse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Deze nam in het stadsbestuur de plek in van de Brabantse hertog en respecteerde het condominium met Luik. De vredesvoorwaarden gaven gereformeerden en katholieken dezelfde rech-ten, dus beide kregen godsdienstvrijheid.

Van 1673-78 (Beleg van Maastricht, 1673) en in 1748-49 (Beleg van Maastricht, 1748) stond Maastricht onder Frans bestuur. Tijdens de kort-durende Franse bezettingen werden de protestantse Maastrichtenaars hun gelijke rechten tijdelijk ontnomen. Maastricht werd telkens maar voor even een Franse stad.

De Franse Revolutie

In 1789 vond in Frankrijk de Franse Revolutie plaats, die beschouwd wordt als het begin van de Moderne Tijden. Ze maakte komaf met de standenverschillen en de vermolmde monarchie en gaf alle macht aan het volk. De Fransen wilden hun idealen uitdragen naar hun buurlanden en heel Europa. Dat veroorzaakte heel wat oorlogen.

*Beleg van Maastricht in 1793 door Francisco de Miranda,
tekening van Jacobus Buys, 1795*

In 1792 verklaarde de Eerste Franse Republiek de oorlog aan de Habsburgse monarchie, waarmee de Eerste Coalitieoorlog (1792-1797) begon. In juli 1792 trokken revolutionaire troepen de Oostenrijkse Nederlanden, het prinsbisdom Luik en Staats-Brabant binnen. In december 1792 viel Roermond in handen van de Franse luitenant-generaal Francisco de Miranda. Twee maanden later vond het beleg van

Maastricht (1793) plaats door diezelfde De Miranda, maar dit moest begin maart 1793 worden afgebroken vanwege de Franse nederlaag bij Aldenhoven. Op 5 maart 1793 heroverden Oostenrijkse troepen de stad Luik en werd het gezag van de prins-bisschop daar hersteld. Nog diezelfde maand wist het Oostenrijks-Pruisisch leger bij de Slag bij Neerwinden (1793) de Fransen geheel te verdrijven uit de Zuidelijke Nederlanden.

In de zomer van 1794 voerde Frankrijk de algemene dienstplicht in en slaagde er op die manier in om een volksleger van meer dan een miljoen soldaten op de been te brengen. Spoedig waren de Fransen weer aan de winnende hand. De Slag bij Fleurus (Henegouwen) op 26 juni 1794 betekende het keerpunt in de Zuidelijke Nederlanden. Precies een maand later trokken de Franse revolutionaire legers zegevierend de stad Luik binnen. In de nazomer van 1794 werd het Land van Loon veroverd, waarbij vele plunderingen op het Loonse platteland plaatsvonden. Aken viel op 22 september. Ook de Brabantse, Luikse, Gelderse en Gulikse steden langs de Maas vielen een voor een, waarbij Venlo nog het langst (tot 26 oktober) verzet wist te bieden.

*Zicht op de Sint-Servaasbrug met de poorttoren te Maastricht. Olieverfschilderij
toegeschreven aan de militaire ingenieur kapitein Van den Heuvel, 1793*

Hoewel op 15 september het Staatse garnizoen van Maastricht nog versterkt werd met ruim 7000 Oostenrijkers, trok het grootste deel van het Oostenrijkse leger in de Zuidelijke Nederlanden zich terug naar Duitsland. De 65-jarige generaal Ernst Wilhelm von Klebeck werd benoemd tot vestingcommandant van Maastricht, onder gouverneur Van Hessen-Kassel (1747-1837). Uit brieven van de gouverneur blijkt dat de verhouding tussen het Staatse en Oostenrijkse garnizoen slecht was.

Op 17 en 18 september 1794 vond 30 km ten zuiden van Maastricht de slag bij Sprimont plaats, waaraan meer dan 200.000 manschappen deelnamen en waarbij de Franse generaal Jourdan de Oostenrijkers verpletterend versloeg. Het prinsbisdom Luik en de Oostenrijkse Nederlanden konden daarna door Frankrijk worden geannexeerd. Alleen enkele geïsoleerde vestingsteden, zoals Maastricht en Luxemburg, boden nog verzet.

Het Beleg van Maastricht 1794

Op 19 september, een dag na de slag bij Sprimont, arriveerde een Franse legermacht van circa 35.000 manschappen bij Maastricht onder leiding van de Franse generaal Jean-Baptiste Kléber (1753-1800). Het Maastrichtse garnizoen trachtte het beleg te voorkomen door een uitval te doen in die richting. Op de Louwberg kwam het eind augustus tot een treffen. Daarmee kon niet worden voorkomen dat de Fransen begonnen met de aanleg van naderingsloopgraven.

Frederik van Hessen-Kassel

Op 26 september werd de eerste eis tot overgave overhandigd, die door de militaire gouverneur van Maastricht, Frederik van Hessen-Kassel, werd geweigerd. Op 1 oktober werd de bezettingmacht bijna gehalveerd toen 20.000 manschappen naar de Rijn werden geroepen om daar generaal Jourdan bij te staan in zijn strijd tegen de Oostenrijkers. Die aftocht gaf al aan dat de Fransen zeker waren van hun overwinning in Maastricht. Op 14 oktober eisten de Fransen opnieuw de overgave, wat door van Hessen-Kassel opnieuw werd geweigerd. Na de derde weigering op 31 oktober begon diezelfde nacht nog een zwaar bombardement.

Aanvankelijk had het garnizoen de Fransen nog aardig weten af te weren, maar nadat dezen het vuur openden met 140 stuks geschut, bleek de overmacht te groot.

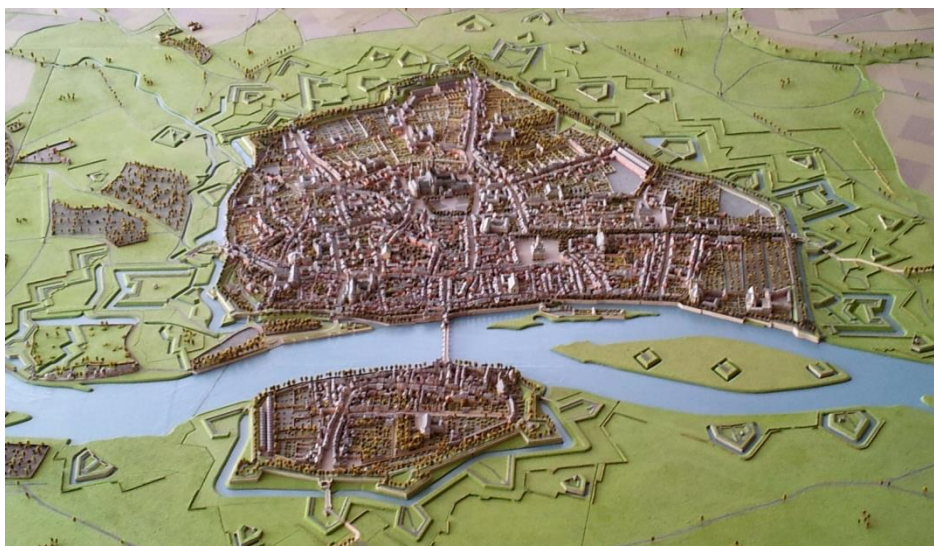
Een groot aantal gebouwen aan de rand van de stad, waaronder het klooster van de Beyart, het Penitentenklooster, het Antonietenklooster en de Commanderie Nieuwen Biesen werden in brand geschoten. Ook het Kruisherenklooster, het Dominicanenklooster en het stadhuis van Maastricht raakten beschadigd. Meer dan tweeduizend huizen werden geheel of gedeeltelijk verwoest.

Na twee dagen van onafgebroken, zware beschietingen, kondigde generaal Kléber nog zwaardere bombardementen aan, waarop de burgers van de stad op 3 november 1794 bij de gouverneur aandrongen op overgave. Een dag later gaf de stad zich over en op 5 november ondertekende de prins van Hessen-Kassel de capitulatievoorwaarden. Een week eerder was brigadegeneraal Laurent erin geslaagd Venlo te

Generaal Jean-Baptiste Kléber

veroveren, waarmee het hele Maasland Frans geworden was.

*Maquette van het omwalde Maastricht in 1748,
Centre Céramique te Maastricht*

Vier dagen na de overgave mocht het Staats-Oostenrijkse garnizoen de stad met behoud van eer verlaten, maar met achterlating van wapens en voorraden. De Hollandse troepen trokken via de Boschpoort naar Grave en Nijmegen; de Oostenrijkers via de Duitse Poort naar Keulen. Hun plaats werd ingenomen door 4000 Fransen, die onmiddellijk de kazernes en de ruime voorraden in beslag namen. Frederik van Hessen-Kassel trad af als gouverneur van Maastricht en de jonge brigadegeneraal Bernadotte werd benoemd tot militair gouverneur van Maastricht.

De stad werd na het afsluiten van het Haags Verdrag van 16 mei 1795 ingelijfd bij de Franse Republiek, waarmee voorgoed een einde kwam aan de eeuwenoude tweeherigheid. Maastricht werd de hoofdstad van het Franse departement Nedermaas (Meuse-Inférieure). Dat komt ongeveer overeen met het huidige Belgische en Nederlandse Limburg.

Noodgeld

Maastricht heeft een muntatelier gekend maar dat was al gesloten sinds de inname van de stad door Willem van Oranje in 1632.

Er was nog een probleem. Niet alleen de echtgenote van de gouverneur, maar ook vele andere gegoede ingezetenen waren met de noorderzon vertrokken bij de aftocht van het keizerlijke leger. Onder hen bevonden zich de bankiers. Er was geen geld meer om het nog aanwezige krijgsvolk te betalen. Met het vertrek van het keizerlijke leger was de krijgskas verwijderd. Uit die kas zouden de soldaten hun salaris behoren te ontvangen. En dat gebeurde dus niet.

De prins van Hessen-Kassel deed wat onder de gegeven omstandigheden nog mogelijk was. "Om de heilloze gevolgen van het onbetaald laten van het krijgsvolk te voorkomen vroeg het stadsbestuur de ingezetenen het geld waar ze nog over beschikten op te schieten". Waar nog geld was moest het te voorschijn komen. Bij de kerken viel ook altijd flink wat te halen. "Van de kapittels van zowel de Sint-Servaas als dat van de Lieve-Vrouwe werden geldsommen geëist". Alle geld, 'in de publieke fondsen voorhanden', werd besteed om de soldaten rustig te houden.

Iedereen die bereid of gedwongen was zijn geld af te staan ontving uit handen van de gouverneur persoonlijk een schriftelijk bewijs van de 'opgeschoten som'. De gouverneur gaf de verzekering dat het geld een rente van vier procent zou opleveren. Bovendien zou het aan

de gever worden geretourneerd – zodra de omstandigheden het zouden toelaten. Wat men niet vermeldde was wat er zou gebeuren als de Nederlandse

overheid zijn macht kwam te verliezen. Natuurlijk was men dan zijn geld gewoon kwijt. Toch werd ‘geen onaanzienlijke som gelds’ samengebracht. Maar het was niet toereikend genoeg om ‘geruime tijd te voorzien in de veelvuldige benodigdheden’. Er moest meer gebeuren.

Om aan betaalmiddelen te komen werd er aanvankelijk aan gedacht om papieren geld in omloop te brengen. De Franse assignaten elders hadden echter weinig vertrouwen gewekt. De urgente omstandigheden vroegen om een andere aanpak. Evenals bij het beleg van de stad in 1579 besloot de stadsregering tot het vervaardigen van een noodmunt.

Opnieuw moesten de kerken hun rijkdommen ophoesten. “Om het inleveren van het zilverwerk van de roomse kerken en kloosters te bevorderen gaf men behoorlijke schuldbrieven uit”. Desondanks beantwoordde het extra opgebrachte zilverwerk niet aan de verwachtingen. De ‘buit’ bedroeg niet meer dan 37.082 guldens. Daar moest men het mee doen.

Het was de bedoeling om munten van 100, 50, 20, 10 en 5 stuivers te vervaardigen. Slechts de eerste twee werden effectief geslagen en kwamen in omloop. “Op de ene zijde van de noodmunt zag men het wapen [ster] van Maastricht. Bovendien de waarde van het stuk en het jaar 1794. De andere zijde was glad en de rand gekarteld”.

50 stuiver 1794 Maastricht

Vz: 4 stempels van boven naar onder 1794, ★,

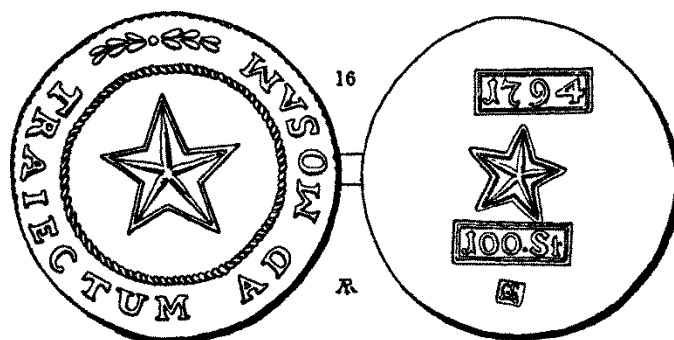
50 St (stuiver), **LE**. Kz: blanco

Rand: schuin gekarteld ///////////////. Zilver (gehalte onbekend), Ø 34 mm, 16,51 g.

Het muntmeesterteken **LE** is dat van *Lambertus Nicolaus Servatius Eymael*. Hij was een beëdigd essayeur van de zilversmedengilde. Het zilver was afkomstig van de St.-Servaas- en O.L.-Vrouwe-kapittels. De ster komt uit het wapenschild van Maastricht.

Er bestaat ook een proefslag mét keerzijde, al is dat dan de voorzijde. Deze voorzijde toont de ster van Maastricht met rondom de tekst *TRAIECTUM AD MOSAM*. Dat is de Latijnse naam voor Maastricht (ook wel *Mosa Trajectum*). Het betekent letterlijk “Oversteek bij de Maas”. Niet te verwarren met *Traiectum, Utrecht*, want dat ligt aan de Rijn (*Traiectum ad Renum*).

Men kan zich afvragen waarom niet alle munten met deze voorzijde geslagen werden. Maar dat veronderstelt de beschikbaarheid van een schroefpers en dat is niet geweten. De 4 kleine stempeltjes kon men gemakkelijk met de hand één voor één slaan. Mogelijk werd deze proefslag na het beleg geslagen.

Bibliografie

Wikipedia, Maastricht, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Maastricht>

Stichting het Rijksmuseum Nederland,

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/NG-VG-4-504>

Wikipedia, *Mosa Trajectum*, https://nl.wikipedia.org/wiki/Mosa_Trajectum

Het beleg door de Fransen van Maastricht (1794) deel 1 en 2,

<http://www.harryknipschild.nl/harryknipschild.nl/harry-knipschild/101-herman-willem-daendels/538-5-het-beleg-door-de-fransen-van-maastricht-1794>

<http://www.harryknipschild.nl/harryknipschild.nl/101-herman-willem-daendels/547-6-het-beleg-door-de-fransen-van-maastricht-1794-deel-2>

Wikipedia, *Vestingswerken van Maastricht*,

https://nl.wikipedia.org/wiki/Vestingwerken_van_Maastricht

Wikipedia, *Körverpoort*, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Körverpoort>

Wikipedia, *Kapittel van Sint-Servaas*,

https://nl.wikipedia.org/wiki/Kapittel_van_Sint-Servaas

Wikipedia, *Duitse poort* , https://nl.wikipedia.org/wiki/Duitse_Poort

Wikipedia, *Boschpoort*,

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Boschpoort_\(Maastricht,_poort\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Boschpoort_(Maastricht,_poort))

Martin Engel, Laurent Fabre, Jean-Philippe Perret, Paul Wattier, *Les Monnaies Obsidionales 1477-1874*, Poses (Frankrijk) 2015.